

۱۳۹۲/۱۱/۱۶

دانشگاه تهران
دانشکده حقوق و علوم سیاسی

بررسی نگرش ها و مناسبات سیاسی شهروندان تهرانی
با توجه به ساختار شهری

نگارش: دلaram زهرا غنیمی فرد

استاد راهنما: دکتر احمد نقیب زاده

استاد مشاور: دکتر الهه کولایی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در

رشته علوم سیاسی

۱۳۸۹/۵/۵ - ۵

خرداد ۱۳۸۹

تیم اطلاع رسانی مرکز
تسبیح بزرگ

۱۳۹۳۹۴

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

گروه آموزشی علوم سیاسی

گواهی دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

هیات داوران پایان نامه کارشناسی ارشد: دلارام زهرا غنیمی فرد

در رشته : علوم سیاسی : گرایش :

با عنوان : بررسی نگرشها و مناسبات سیاسی شهروندان تهرانی با توجه به ساختار شهری

را در تاریخ : ۱۳۸۹/۳/۳

به عدد	به حروف
۱۹۱-	نوزده (۱۹۱)

با نمره نهایی :

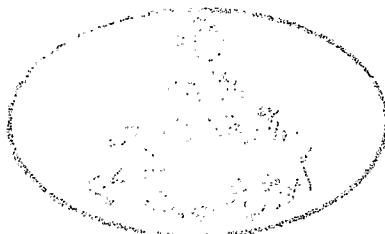
ارزیابی نمود .

عالی

با درجه :

ردیف	مشخصات هیات داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبه دانشگاهی	دانشگاه یا موسسه	امضاء
۱	استاد راهنما استاد راهنمای دوم (حسب مورد):	دکتر احمد تقیب زاده	استاد	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۲	استاد مشاور	دکتر الهه کولایی	استاد	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۳	استاد داور (یا استاد مشاور دوم)	دکتر مجید وحید	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۴	استاد مدعو	—	—	—	—
۵	نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی گروه آموزشی :	دکتر عبدالرحمن عالم	استاد	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	

تذکر : این برگه پس از تکمیل هیات داوران در نخستین صفحه پایان نامه درج می گردد .

این پایان نامه را به همسرم کریم ارغنده پور تقدیم می کنم که در تمام طول تحصیلات عالی من چون کوه پشتم ایستاده بود و انگیزه و امکان نوشتن این رساله را برایم فراهم کرد؛ و به فرزندانم، متین و نیکان که روزهای پرمشغله را برایم گوارا و شیرین گرداندند.

چکیده

نقش شهر از دیرباز به عنوان مکانی مطرح بوده که روابط اقتصادی خاص (بازار) و روابط سیاسی ویژه ای در چارچوب همکاری ها و هم اندیشی ها که در شکل عالی آن به دموکراسی ختم می شود را گسترش می دهد، از دیرباز مطرح بوده است، چنانکه سابقه آن را حتی می توان تا دولت-شهرهای باستانی رساند. در عصر کنونی نیز شهری شدن ملازم با «صنعتی شدن» و «مدرن شدن» و گاهی به طور غیر مستقیم «دموکراتیک شدن» شمرده شده است.

پرسش اصلی پژوهش این است که چرا نهادها و اندیشه های شهری در تهران یا شکل نگرفته یا به شدت دچار نقصان است؟

فهرست مطالب

۱	بیان مساله
۲	هدف موضوع
۳	اهمیت موضوع
۳	فرضیه:
۳	در توضیح فرضیه:
۴	تعریف مفاهیم
۵	روش ها و فنون اجرای طرح
۵	پیشینه تحقیق
۶	مقدمه
۱۱	فصل اول
۱۱	شهر و مناسبات شهری در نظریه های جامعه شناسی
۱۲	مقدمه
(۱)	تاریخچه
۱۲	
(۲)	جامعه و جماعت
۱۵	
۱۶	فردیناند تونیس
۱۷	شهروندی در نظریات تونیس
۱۹	امیل دورکیم
۲۰	شهروندی در نظریات دورکیم
۲۱	ماکس وبر
(۳)	جامعه توده ای و جامعه مدنی
۲۳	
۲۳	جامعه توده ای
۲۴	جامعه مدنی
(۴)	شهروندی
۲۶	
(۵)	حاشیه نشینی و انسان حاشیه ای
۲۹	
۳۰	مکتب شیکاگو

۳۱ رابرت پارک
۳۲ ارنست برجیس
۳۴ فرنکلین فریزر
۳۵ محرومان، حذف شدگان، و حاشیه نشینان
..... (۶)	توانمندسازی شهری
۳۸
۴۴ فصل دوم
۴۴ ویژگی های شهر تهران
۴۵ مقدمه
..... (۱)	شهر ایرانی
۴۵
..... (۲)	شهر اسلامی
۴۹
..... (۳)	تهران
۵۴
۵۵ (۱-۳) تحولات فضای شهری
۵۸ (۱-۱-۳) ساختار شهر در دوره پهلوی اول
۶۱ (۲-۱-۳) ساختار شهر در دوره پهلوی دوم
۶۴ (۳-۱-۳) ساختار شهر پس از انقلاب اسلامی
۶۶ (۲-۳) تحولات جمعیتی تهران
۷۱ (۳-۳) تحولات بافت اجتماعی شهری
۷۹ نتیجه گیری
۸۵ فصل سوم
۸۵ پتانسیل های سیاسی شهر تهران
۸۶ مقدمه
..... (۱)	توده های شهری
۸۶
۹۰ (۱-۱) وقوع انقلاب ۱۳۵۷
..... (۲)	طبقه متوسط شهری
۹۳
۹۶ (۱-۲) جامعه توده ای
۹۷ (۲-۲) تهران و جامعه مدنی
..... (۳)	تهران با جمعیتی نوخواه
۱۰۳
۱۰۳ (۱-۳) جوانان
۱۰۵ (۲-۳) زنان

۱۰۷ کمپین یک میلیون امضا
۱۱۰ (۳-۳) سطح تحصیلات
۱۱۴ نتیجه گیری
۱۲۰ فصل چهارم
۱۲۰ مطالعات موردی
۱۲۱ مقدمه
(۱) منطقه یک: کاخ نیاوران، حسینیه جماران
۱۲۲
۱۲۲ (۱-۱) بافت شهری منطقه یک
۱۲۴ (۲-۱) رفتار سیاسی شهروندان منطقه یک
(۲) منطقه شش: دانشگاه تهران
۱۲۶
۱۳۱ (۱-۲) رفتار سیاسی شهروندان منطقه شش:
(۳) منطقه دوازده: بازار، ارگ، مسجد جامع و بافت سنتی شهر
۱۳۳
۱۳۶ (۱-۳) رفتار سیاسی شهروندان منطقه دوازده تهران
(۴) منطقه نوزده: حاشیه های فرودست شهر
۱۳۷
۱۴۰ (۱-۴) رفتار سیاسی شهروندان منطقه نوزده تهران
۱۴۱ نتیجه گیری
۱۴۴ جمع بندی
۱۴۸ فهرست منابع و مآخذ

فهرست تصاویر

۷ شکل ۱- پیدایش شهر مدرن در اروپا
۱۵ شکل ۲- جامعه شهری
۳۳ شکل ۳- مدل مناطق متحدالمرکز از ارنست برجیس
۳۶ شکل ۴- نسل دوم مهاجران رویاهای خود را از شهر می گیرد و پرورش یافته شهر است
۳۷ شکل ۵- شبکه های اجتماعی حاشیه نشینان قومی و نژادی یا مربوط به منطقه سکونت آنها در شهر است
۴۵ شکل ۶ ساخت کالبد شهر در دوره هخامنشی
۵۶ شکل ۷- مراسم اعدام در ملا عام در میدان اعدام در دوره قاجار
۵۷ شکل ۸
۶۳ شکل ۹- برج آزادی در حال ساخت
۶۳ شکل ۱۰- نقشه ماهواره ای میدان آزادی، ۱۳۸۸ (Digital Globe)

- شکل ۱۱- تجمعات سیاسی در میدان آزادی ۶۳
- شکل ۱۲- تقسیم بندی شمالی/جنوبی تهران بر اساس درصد سواد ۱۳۷۰ (مدنی پور، ۱۳۸۱) ۷۵
- شکل ۱۳-جغرافیای اجتماعی-فرهنگی تهران (شاخص کلی میزان نسبی رفاه و یا فقر در منطقه)..... ۷۶
- شکل ۱۴- زنان شاغل شکل ۱۵- جمعیت غیر محصل دارای تحصیلات عالی

۷۶

- شکل ۱۶ شبکه منفعل: عناصر منفرد دارای موقعیت یکسان از طریق یک فضای مشترک گرد هم می آیند. (بیات، ۱۳۷۹، ص. ۴۵) ۹۲
- شکل ۱۷- عناصر منفرد دارای موقعیت مشابه گرد هم می آیند (داوطلبانه) و در یک شبکه فعال با هم پیوند می خورند. ۹۲
- شکل ۱۸- میزان مشارکت شهروندان تهرانی در انتخابات دوره های مختلف مجلس شورای اسلامی نسبت به میزان مشارکت در کل کشور ۱۰۰
- شکل ۱۹- میزان مشارکت شهروندان تهرانی در انتخابات دوره های مختلف شورای شهر نسبت به میزان مشارکت در کل کشور ۱۰۲
- شکل ۲۰- نسبت سنی در جمعیتی که از لحاظ سنی می توانند فعال باشند در تهران (سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۸۵) ۱۰۴
- شکل ۲۱- تجمع زنان مقابل دانشگاه تهران ۱۰۸
- شکل ۲۲- توزیع فراوانی افراد بالای ۶ سال تهران بر حسب جنسیت و سطوح تحصیلی در سال ۱۳۵۹ ۱۱۱
- شکل ۲۳- توزیع فراوانی افراد بالای ۶ سال تهران بر حسب جنسیت و سطوح تحصیلی در سال ۱۳۷۵ ۱۱۲
- شکل ۲۴- توزیع فراوانی افراد بالای ۶ سال تهران بر حسب جنسیت و سطوح تحصیلی در سال ۱۳۸۵ ۱۱۳
- شکل ۲۵- رفتار انتخاباتی در منطقه یک تهران، انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۸۸ ۱۲۵
- شکل ۲۶- نتایج انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۸۸ در محله محلاتی منطقه یک ۱۲۵
- شکل ۲۷- مقایسه رفتار انتخاباتی در دو محله از منطقه یک تهران ۱۲۶
- شکل ۲۸- تعداد مراکز آموزشی در چهار منطقه تهران ۱۳۰
- شکل ۲۹- رفتار انتخاباتی در شعبه خوابگاه برادران کوی دانشگاه، منطقه شش ۱۳۱
- شکل ۳۰- نتایج دهمین انتخابات ریاست جمهوری در منطقه شش تهران ۱۳۲
- شکل ۳۱- بافت مذهبی شهری در منطقه دوازده، نسبت به مناطق انتخابی یک، شش و نوزده ۱۳۵
- شکل ۳۲- رفتار انتخاباتی در منطقه دوازده تهران، انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۸۸ ۱۳۶
- شکل ۳۳- رفتار انتخاباتی در محله دولتخواه منطقه نوزده ۱۴۰
- شکل ۳۴- رفتار انتخاباتی در منطقه نوزده ۱۴۱

فهرست جداول

- جدول ۱- تحولات جمعیتی تهران از ۱۲۶۲ تا ۱۳۶۵ (زنجان، ۱۳۷۵، ص. ۲۹۱) ۶۸

- جدول ۲- جمعیت شهرها و روستاهای ادغام شده در محدوده شهر تهران از ۱۳۴۵ تا ۱۳۶۵ (زنجان، ۱۳۷۵، ص. ۲۹۳)..... ۶۹
- جدول ۳- در صد جمعیت طبقه متوسط در ایران. منبع: (بهداد & نعمانی، ۱۳۸۶)..... ۹۴
- جدول ۴- سرمایه اجتماعی و فرهنگ سیاسی دموکراتیک (تاجبخش، ۱۳۸۵)..... ۹۸
- جدول ۵- سنخ شناسی گروه ها و سازمان های اجتماعی (تاجبخش، ۱۳۸۵)..... ۹۹

بیان مساله

شهرها تنها ترکیبی از ساختمان ها و بناهای بی جان نیستند، بلکه مجموعه روابطی که درون ساختارهای شهری جریان دارد، ماهیت «شهری» به آن می دهد. این مجموعه روابط مبتنی بر ترکیبی از شکل فضاها و مکانهای خصوصی و عمومی، میزان و تراکم و ترکیب جمعیتی، فضاهای آموزشی و فرهنگی، نهادهای سیاسی شهری، و مساله امنیت است. فضاهای شهری هم بر هویت شهروندان اثر می گذارد و هم از آن تاثیر می پذیرد.

نقش شهر از دیرباز به عنوان مکانی مطرح بوده که روابط اقتصادی خاص (بازار) و روابط سیاسی ویژه ای در چارچوب همکاری ها و هم اندیشی ها که در شکل عالی آن به دموکراسی ختم می شود را گسترش می دهد، از دیرباز مطرح بوده است، چنانکه سابقه آن را حتی می توان تا دولت-شهرهای باستانی رساند. در عصر کنونی نیز شهری شدن ملازم با «صنعتی شدن» و «مدرن شدن» و گاهی به طور غیر مستقیم «دموکراتیک شدن» شمرده شده است.

اما گسترش شهرنشینی در قرن بیستم تا کنون لزوما منجر به گسترش رفتارها و کنش دموکراتیک چه از جانب دولت ها و چه شهروندان نشده است. گسترش شهرهای مدرن، مسائل خود را به همراه داشته است که به خصوص در مورد طبقاتی شدن شهرها یا دوگانگی شهری، و مساله حاشیه نشینی که دارای پیامدهایی در رفتار سیاسی شهروندان بوده است کارهای فراوانی شده است. همچنین حاشیه های غیر اقتصادی که به خصوص در کلان شهرهای مهاجرپذیر امروزی مبتنی بر قومیت، ملیت، مذهب، و جنسیت ماهیتی غیر دموکراتیک و حتی ضد دموکراتیک به این شهرها داده اند، مبنای تحقیقات بسیاری بوده اند.

در ایران نیز سیاست گذاری های شهری تاثیر مستقیمی بر تغییر ساختار شهری در سالهای پس از پیروزی انقلاب اسلامی داشته است. در این دوره جمعیت شهر تهران افزایش یافته و خانه های شهری در اکثر نقاط به آپارتمانها تغییر یافته اند. علاوه بر مهاجرین روستایی و شهرستانی، مهاجرین افغانی بر جمعیت حاشیه ها افزوده شده اند. نهادهای جدید شهری مانند شوراهای شهر و شورایی ها شکلی به نسبت دموکراتیک به اداره شهر داده است. مکان های آموزشی از قبیل مدارس غیر دولتی و توسعه دانشگاه ها به خصوص دانشگاه آزاد در نقاط مختلف شهر تغییراتی ایجاد کرده است. از سوی دیگر تفکیک های جنسیتی منجر به ایجاد فضاهای خاصی مانند پارک های مخصوص بانوان گردیده است. برخوردهای دولتی با ساختارهای شهری نیز تابع سیاست های دوگانه ای بوده است. گاه گسترش کافی شاپ ها و کافی نت ها منجر به ایجاد پاتوق برای اقلاری مانند جوانان، روزنامه نگاران، هنرمندان و نویسندگان می شده است، و گاهی برخورد و تعطیلی این مراکز، این امکان را از اقلشار فوق می گرفته است.

هدف موضوع

هدف این پایان نامه بررسی این موضوع است که آیا تغییرات ساختار شهری در رفتار سیاسی شهروندان نیز اثر گذار بوده است؟ آیا شهری شدن منجر به گسترش رفتار دموکراتیک در میان شهروندان تهرانی شده است؟

با این مقدمات سوال این است که اگر شهری مانند تهران را در نظر بگیریم، ساختار شهری طی سالهای پس از انقلاب اسلامی چگونه بر رفتار سیاسی شهروندان اثر گذاشته است و چرا شهری شدن منجر به دموکراتیک شدن نگردیده است؟

اهمیت موضوع

پیوند مطالعات شهری و جامعه‌شناسی سیاسی می‌تواند به درک چرایی پدیده‌های اجتماعی و سیاسی کمک کند و همچنین به جهت دهی سیاست‌های شهری از بعد کلان سیاسی یاری رساند. جای خالی چنین مطالعاتی در حوزه سیاسی شهری در ایران به شدت احساس می‌شود. به خصوص از آنجا که طرح جامعه‌شناسی شهری از بعد سیاسی یکی از مطالعات میان رشته‌ای جدید محسوب می‌شود، در میان پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد، موضوعات شهری-سیاسی بسیار اندک‌اند. امید است طرح این مساله راهگشای مطالعات مبسوط آینده نیز باشد.

پرسش اصلی پژوهش این است که چرا نهادها و اندیشه‌های شهری در تهران یا شکل نگرفته یا به شدت دچار نقصان است؟

فرضیه:

شهر تهران به عنوان یک شهر ایرانی و اسلامی فاقد پیشینه شهری به معنای وبری آن است. این شهر مانند دیگر شهرهای ایرانی هیچ‌گاه خود فرمان نبوده و ترکیب و گسترش آن تحت الشعاع مسائل سیاسی و قدرتمداری بوده است.

در توضیح فرضیه:

در دوران مدرن نیز شکل‌گیری تهران در یک فضای طبیعی صورت نگرفته بلکه به دلیل بحران‌های اقتصادی شاهد هجوم گسترده روستا به شهر بوده بدون آن که این جمعیت‌ها در نهاد‌های شهری جذب شده باشند. بنابراین نگرش‌ها و رفتار سیاسی شهری در همه جای تهران مشاهده نمی‌شود.

برای بررسی این فرضیه بر ساختارهای شهری و تاثیر آن بر رفتار و کنش سیاسی شهروندان تاکید می‌گردد. باید توجه داشت که تاثیر ساختارها بر کنش سیاسی یک تاثیر علی نیست و این پژوهش به دنبال کشف علل خطی و حتمی ساختار بر رفتار نیست، بلکه در پی یافتن چگونگی

این تاثیرات متقابل بین عوامل ساختاری و عنصر انسانی است. بنابراین سوال های فرعی پژوهش به این شرح بیان می گردد:

تغییر ساختارهای شهری در تهران چگونه بوده است؟

تغییر ساختارهای شهری چگونه در رفتار سیاسی نمود پیدا کرده است؟

بر اساس فرضیه اصلی این پژوهش امکانات شهری در تهران در جهت دموکراتیک شدن به طور متوازن در دوره های مختلف و در سطح محلات تهران توزیع نشده است. «دوره های زمانی» اشاره به سیاست های دولت های مختلف طی سال های پس از انقلاب دارد، و محلات تهران به محله های گزینش شده از مناطق شهری تهران اشاره دارد که اطلاعات آن از طریق شورایی ها در اختیار قرار می گیرد.

تعریف مفاهیم

ساختار شهری: اجزایی که شهر را به صورت مکانی با جمعیت مشخص و هویت خاص در می آورد به عنوان ساختار شهری شناخته شده است. فضای شهری، خیابان ها، میداين، مراکز آموزشی، فرهنگی، مذهبی از اجزای ساختار فیزیکی شهر محسوب می شوند، حال آن که جمعیت و ترکیب جمعیتی از لحاظ قومیت، مذهب، جنسیت، سن، سطح تحصیلات نیز از اجزای ساختار شهری هستند.

رفتار سیاسی: به لحاظ امکان پذیر بودن پژوهش، بعد رفتار انتخاباتی از مجموعه رفتار سیاسی شهروندان مورد کنکاش جدی تر قرار گرفته است. با این فرض که رفتار سیاسی در مناسبات شهری نیل به دموکراتیک بودن دارد، نحوه انتخاب و گرایش سیاسی در محلات شهر تهران و تفاوت این انتخاب ها در مناطق و محله های گوناگون تحلیل شده است.

روش ها و فنون اجرای طرح

با استفاده از نظریات نوسازی و شهری شدن و همچنین نظریاتی که به ساختارهای دموکراتیک شهری می پردازد از قبیل نظریات هابرماس در مورد مکان های گفتگو، ساختارهای مشوق دموکراتیک شدن مشخص می گردد. سپس با استناد به مستندات شهرداری و شورای شهر تهران در مورد تغییرات ساختاری این شهر پس از انقلاب، و با استفاده از مشاهدات، عکس، و اخباری که کنش اجتماعی و سیاسی شهروندان تهرانی را نشان دهد، روند دموکراتیک شدن و موانع آن در بعد شهری سنجیده می شود. برای این کار چند محله از چند منطقه مختلف تهران با یافت های مختلف انتخاب می شوند.

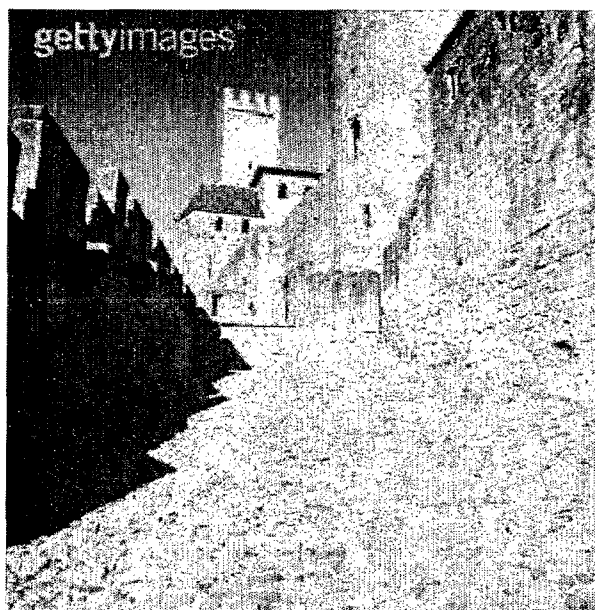
پیشینه تحقیق

موضوع این پژوهش از موضوعات میان رشته ای و جدید است و به خصوص از بعد سیاسی چندان به مسائل شهری در ایران پرداخته نشده است. با این وجود کتاب هایی در زمینه جامعه شناسی شهری که به طور غیر مستقیم مسائل اجتماعی سیاسی را نیز مطرح می کند به فارسی نوشته یا ترجمه شده است. کتاب هایی که به زبان انگلیسی به مساله شهر، شهرنشینی و دموکراسی و کنش سیاسی می پردازد نیز از بعد جامعه شناسی تاریخی، و همین طور جامعه شناسی سیاسی و مطالعات شهری به موضوع پرداخته اند.

مقدمه

چارلز تیلی در کتاب خود *وانده*، به تحلیل آخرین شورش وسیع دهقانی در فرانسه پس از انقلاب می پردازد. او در مطالعات خود سه منبع موثر در شکل گیری گرایش های جمهوری خواهی در روستایی در فرانسه شناسایی می کند. این سه منبع عبارتند از اقتصاد سرمایه داری، قدرت متمرکز دولت ملی، و گسترش شهرنشینی (Tilly, The Vendee, ۱۹۶۴). تیلی به برخورد بین دو منطقه روستایی اشاره می کند که یکی به سلطنت وفادار بوده و علیه نخبگان جدید اقتصادی شورش می کند، و دیگری با بورژوازی

اتحاد برقرار می کند و گرایشات جمهوری خواهی از خود نشان می دهند. او معتقد است رشد و توسعه مبادلات و تماس های بین منطقه روستایی دوم و شهر باعث رشد روستاییان ثروتمند و سرمایه دار گردید و این قشر به سرعت توانستند برای حفظ موقعیت و منافع خود، با بورژوازی شهری رابطه خوبی برقرار نماید. این روستا به

شکل ۱- پیدایش شهر مدرن در اروپا

منبع: (Getty Images)

این ترتیب به شهری شدن گرایش می یابد و

با تغییر تدریجی نظام اقتصادی، نخبگان اقتصادی و سیاسی اش نیز تغییر می یابد. «بزرگان قدیمی جای خود را به نخبگان سیاسی متخصص، با پرتوی از سلطه بورژوازی دادند. رفتار سیاسی و مذهبی هم به تدریج به استقلال گرایش یافت و به تنزل قدرت روحانیون کمک کرد. دهقانان هم از همین طریق در نظام سیاسی جدید ادغام شدند که مشخصه آن حاکمیت ارزش

های جمهوریخواهی و مشارکت سیاسی بود. (بدیع, ۱۳۷۹, ص. ۱۸۰)» در منطقه موژ، که طرفدار سلطنت باقی مانده بود، برعکس، عدم مراوده و ارتباط میان دهقانان و شهریان باعث مقاومت برای حفظ «حقوق روستایی» سنتی و قدیمی خود شد و این منطقه در نهایت علیه جمهوری وارد جنگ گردید (بدیع, ۱۳۷۹; Tilly, ۱۹۶۴).

تحلیل تیلی از آن جهت حائز اهمیت است که پیوند نوعی گرایش به جمهوری خواهی را با شهرنشینی و ارتباط با شهر نشان می دهد، و برعکس عدم ارتباط با شهر را با نوعی دیگر از ایدئولوژی سیاسی پیوند می دهد. گویی شهرنشینی جدید در خود حاوی ایدئولوژی سیاسی و اقتصادی ویژه ای است.

استدلال تیلی از لحاظ تاریخی موید بسیاری از نظریات مدرنیستی در باب شهرنشینی، توسعه اقتصادی و دموکراسی است. در این نظریات که به تفصیل در فصل اول به آن پرداخته شده است، شهر مدرن از لحاظ اجتماعی دارای ساختاری پیچیده و سازمان یافته و نهادمند است که بنا به ایدئولوژی شهری ویژه خود (Castells, ۱۹۷۹) حقوقی را برای ساکنین یا شهروندان خود ایجاد می کند (Durkheim, ۲۰۰۸). حقوق مدنی و حقوق شهروندی برخاسته از تقسیم کار اقتصادی و فنی است. رشد جمعیت شهرنشین در شهرهای بزرگ آنها را با خطر توده ای شدن مواجه می سازد. لیکن اگر شهر در روند طبیعی خود شکل گرفته باشد، نهادهای مدنی و جامعه مدنی متناسب با خود را نیز به همراه خواهد داشت، هر چند گسترش شدید جمعیت از طریق مهاجرت حاشیه هایی را به شهر اضافه می نماید که نامتناسب با ایدئولوژی و ساختار شهری توسعه می یابند و با پس زدن نهادهای مدنی، در خود ویژگی های جماعتی و روستایی را حفظ می کنند.

حاشیه نشینان مهاجر شهری، در نسل دوم رفتارهای سیاسی متفاوتی پیدا می کنند. این نسل که متولد شهر و آشنا با روابط و پیچیدگی های آن هستند، خواستار سهیم شدن در فرصت ها و امکانات شهری و همچنین تصمیم گیری های سیاسی آن می گردند. اگر نهادهای مدنی قادر به جذب آنها نباشند، و اگر فرصت های برابر در اختیار تمام شهر اعم از حاشیه و متن آن قرار نگرفته باشد، رفتار سیاسی آنها ویژگی توده ای و خشونت آمیز می یابد.

در اینجا اهمیت حقوق شهروندی، و دربرگیرندگی کلیه شهروندان روشن می شود. حاشیه نشینی و شهروندی درجه دو، مختص حاشیه نشینان اقتصادی نیست و گاهی خود را به صراحت در مکان ها و فضاهای تقسیم شده نشان نمی دهد. هر چند با تعمق می توان مکان های به حاشیه رانده شدگان جنسیتی، سنی، قومی و نژادی، و مذهبی و غیره را در شهر دید و نشان داد.

در انتهای فصل یک نتیجه گرفته می شود که برای پیش گیری از بروز رفتارهای خشونت آمیز سیاسی، می توان راهی را در پیش گرفت که به عنوان «توانمندسازی شهری» شناخته می شود. توانمندسازی شهری طرحی است برای آشتی دادن شهروندان متفاوت و هویت ها و فرهنگ های متعدد شهری. تقویت نهادهای مدنی و سیاسی شهری برای جذب شهروندان و مشارکت دادن آنها در تصمیم گیری برای خود به خودگردانی شهرها از سطح محلات تا سطوح شهری و استانی کمک می کند. همچنین دربرگیرندگی حقوق شهروندی، اعم از اجتماعی، اقتصادی، و سیاسی به ایجاد فرصت های برابری برای افراد می انجامد که خود لازمه به وجود آمدن «شهروندان برابر» و دموکراسی است.

فصل دوم این پایان نامه به مطالعه موردی شهر تهران می پردازد. تهران به عنوان پایتخت، بزرگترین و پرجمعیت ترین شهر کشور شناخته می شود. اما آیا این شهر دارای روابط سیاسی و اجتماعی شهری - به معنای مدرن آن که در نظریات فصل یک مورد ارزیابی قرار گرفته

است. می باشد؟ آیا شهروندان تهرانی در ساختار و روابط شهری مدرن جای گرفته اند تا نگرش و کنش سیاسی متناسب با آن را بروز دهند؟ نهادهای مدنی و سیاسی شهری در تهران چگونه تعریف شده اند؟ حاشیه نشینان را در چه مکان هایی می توان بازشناخت؟ فصل دوم کوششی است برای یافتن پاسخ به این سوالات.

در فصل سوم پتانسیل های سیاسی شهر تهران مورد بررسی قرار گرفته است و ویژگی های شهری که در دو فصل پیشین به آن اشاره شده از لحاظ سیاسی مورد تحلیل قرار خواهد گرفت. و فصل آخر مطالعه به موردی چهار منطقه از مناطق تهران اختصاص یافته است که با توجه به ساختار شهری هر یک از این مناطق و محله های آن ها، رفتار سیاسی و انتخاباتی شهروندان آن با توجه به انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۸۸ مورد تحلیل قرار گرفته است.